

УДК 330.3 + 338.433(477)

А. Я. Глубіш,

к. е. н., доцент, провідний фахівець відділу наукової атестації,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ПЛАТФОРМИ ГРУП ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ТА ЇХ УЗГОДЖЕННЯ В ХОДІ РИНКОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

L. Glubish,

candidate of economic sciences, assistant professor, leading specialist of scientific certification,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THEORETICAL PLATFORMS OF ECONOMIC INTERESTS GROUPS AND CONCORDANCE THEM DURING MARKET'S INTERACTION

У публікації розглядаються погляди на категорію інтерес крізь призму століть. Інтерес обґрунтовується з позицій об'єктивності та суб'єктивності, при цьому акцентується увага на його дуалістичній природі, оскільки інтерес є єдністю об'єктивного і суб'єктивного в діяльності. Зосереджуються зусилля на специфіці економічного тлумачення інтересу. Описується генезис інтересу як економічної категорії. Уточнюється сутність поняття "економічний інтерес", що продиктовано загостренням конкурентної боротьби, активізацією процесів глобалізації, та переходом економіки з однієї фази економічного циклу в іншу. Досліджуються економічні інтереси з позицій системного підходу, на основі чого пропонується система реалізації економічних інтересів у виробничій площині. Беручи до уваги базові ознаки групи та підсумовуючи однорідні інституційовані інтереси, пропонується алгоритм агрегування економічних інтересів у макроекономічні групи за принципом узгодження часткових потреб. Наводяться можливі типи взаємовідносин між ними в умовах ринку та причини, що їх зумовлюють. Акцентується увага на таких негативних соціально-економічних наслідках стихійності ринку як конфлікти між групами економічних інтересів, оскільки це слугує причиною виникнення криз, що призводить до фінансових втрат. З огляду на це, обґрунтовується доцільність та можливі шляхи налагодження узгодженої ринкової взаємодії груп економічних інтересів. Можливість досягнення консолідації суспільства, розглядається за умови об'єднання груп інтересів навколо певної великої ідеї — національної ідеї як головного інтересу (потреби), який становить платформу національної ідеології, оскільки відображає специфіку та економічні проблеми певного етапу функціонування економічної системи, а також визначає теоретичні засади національної свідомості, тому що є реальною основою особистих інтересів та суспільного інтересу загалом.

Opinions at interest as a category through the prism of centuries are reviewed. Interests substantiated from the standpoint of objectivity and subjectivity, attention focused on their dual nature, because interest is the unity of subjective and objective in the activity. Concentrate efforts on the specificity of economic interpretation of interest. Describe the genesis of interests as an economic category. Clarify the essence the concept of "economic interest", which is dictated by increasing of competition, intensification of globalization's processes and by the transition of the economy system from one phase of the economic cycle to another. Investigates the economic interests from positions of system approach, on this basis is proposed system implementation of economic interest in the production plane. Having regard to the basic features of group, summarizing the homogeneous institutional interests, is proposed aggregating algorithm economic interest into macroeconomic groups according to principles concordance partial needs. Present the possible types of relationships between them in the market conditions and the reasons that lead to this. Attention is accented on such negative socio-economic consequences of imperfect market as conflicts between groups of economic interest since they are serve the reason appearance of crises, which leads to financial losses. Therefore, explain the expedience and possible ways of establishing coordinated market interaction of groups of economic interest. The ability to achieve the consolidation of society, considered subject to groups interests unite around a great idea national idea, as a main interest (need), which is a platform of the national ideology, because it reflects the specificity and economic problems of a certain stage of functioning of economic system, also determines the theoretical bases of national consciousness, because is real basis of personal interests and the public interest generally.

Ключові слова: інтерес, економічний інтерес, виробнича площина, економічна потреба, економічне благо, групи економічних інтересів, конфлікт інтересів, лобіювання, національна ідея.

Key words: interests, economy interests, production area, economic needs, economic good, groups of economic interests, conflict of Interest, lobby, national idea.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Класична модель ринкової економіки, коли основною метою функціонування економічної системи будь-якого рівня була максимізація прибутку, залишилась у

минулому. В умовах глобалізації дуже важливого значення набуває гармонізація економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин, оскільки їх суперечлива взаємодія, заснована на принципах зворотного зв'язку

та самоорганізації, має творчий характер і сприяє прогресивному розвитку суспільства [1]. Це обумовлює необхідність створення передумов для узгодження інтересів, попередньо уточнивши суть цього поняття, та визначивши їх для кожного контрагента ринкової взаємодії.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодні зустрічаємо поодинокі публікації, де йдеться про доцільність вивчення економічної взаємодії груп інтересів [30, с. 12—21]. Водночас є наукові праці, де акцентується увага на функціональному підході, який слугує підставою для висловлення думок щодо трифункціональності національної економіки як базису розвитку української економічної системи [30, с. 20].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Закладення теоретичних платформ груп економічних інтересів та обґрунтування доцільності їх узгодження в ході ринкової взаємодії, оскільки це дозволить сформувати цілісну та органічну систему гармонічних економічних відносин, які сприятимуть економічному зростанню країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За філософським енциклопедичним словником, слово "інтерес" походить від латинського *interesse* — те, що має важливе значення [2, с. 183], тобто є своєрідною формою вияву потреби. Фундамент вивчення категорії інтересу заклали мислителі стародавніх Китаю, Індії, Греції. Етико-політичні погляди на природу інтересів були притаманні конфуціанству, головною ідеєю якого був чіткий розподіл обов'язків між членами суспільства. Даосизм, через характерні для нього, поряд із традиційною філософією й наукою, елементи релігії, містики, гадань, шаманізму, медитацій, став запереченням конфуціанства. Філософи Античної Греції, для якої характерна естетико-космологічна ідея, визнавали пріоритет законів, перевагу державних інтересів над особистими, а суспільних — над приватними. В епоху Середньовіччя пронизаною теологічною ідеєю, суспільствознавча думка замінила інтерес божественним задумом, силою, що скеровує дії суб'єкта. Увага до проблеми інтересу як чинника розвитку суспільства актуалізується в епоху Відродження, коли на зміну теоцентризму прийшов антропоцентризм, тобто людина стала центром філософських досліджень з погляду її земного існування, тому інтерес почали пояснювати виходячи із властивостей еґоїстичної природи людини.

Категорія інтересу цікавила дослідників-філософів у різні часи. Приблизники матеріалістичного емпіризму Т. Гобс, Дж. Локк, Д. Юм психологізували інтереси. Раціоналісти Р. Декарт, Г. Лейбніц, Б. Спіноза, обґрутовуючи інтереси відповідно до логіки, наголошували саме на їх розумовій складовій. Представники німецької класичної філософії розглядали об'єктивну складову інтересів у вигляді категоріального морального імперативу (І. Кант) як прояв певної абсолютної ідеї (Г. Гегель). Французькі матеріалісти П. Гольбах, К. Гальвещій, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро, вбачаючи в інтересах реальну основу моральності, політики, суспільного ладу, запровадили в науковий обіг парадигму, згідно якої людина є "соціальним атомом", що рухається завдяки впливу на нього певних інтересів [4, с. 213]. На думку представників сучасної вітчизняної філософії, інтерес — це соціальний феномен, властивий людині, який є рушійною силою її поведінки, діяльності та вчинків, виражає об'єктивну залежність життєдіяльності людини від соціально-економічних умов життя [6]. Слід погодитись із висловлюваннями, що інтереси зумовлені природою людини, яка формується завдяки ментальній діяльності під впливом нагальних проблем часу та є відображенням моралі, етики, політики та суспільного ладу. Такий під-

хід пояснює логіку диференціації інтересів на поточні і фундаментальні. Перші відображають умови існування суб'єкта, пов'язані із задоволенням елементарних потреб, а другі — з основними умовами існування індивіда та суттю соціально-економічного ладу. Висловлені думки свідчать про дуалістичну природу інтересу, зумовлену людською еґоїстичною природою, яка формується під впливом домінуючої в суспільстві ідеології та нагальних проблем часу.

Одні дослідники під інтересом розуміють явище об'єктивного порядку, процес формування якого не збігається з усвідомленням. Інші автори вважають, що інтерес містить усвідомлення суб'єктом потреб і засобів їх задоволення, які існують в об'єктивній дійсності [10; 11]. "Інтерес взагалі існує незалежно від того, усвідомлений він суб'єктом чи не усвідомлений", — зазначає В. Найдьонова [9]. Деякі науковці стверджують, що існує два різновиди інтересів: об'єктивні та суб'єктивні [7, с. 15—16]. Тоді як інші автори дотримуються думки, що інтерес — це єдність об'єктивного і суб'єктивного в діяльності [23—26]. Акцентуючи увагу на специфіці та особливостях внутрішньої структури інтересу, Т. Бутченко наголошує, що дана категорія охоплює діалектичну, суб'єкт-об'єктну сутність [28]. Ракітов О. І. вважає поняття інтересу ємкою категорією, яка включає потреби, інтереси, цінності, цілі, стимулює тощо [5, с. 28].

Специфіка економічного тлумачення інтересу обумовлена історичним розвитком суспільства та притаманною йому соціальною і класовою структурою, що визначає складну систему економічних інтересів, яка реалізується у економічних відносинах між людьми, соціальними групами, класами в процесі суспільного виробництва. Починаючи від А. Сміта з його концепцією "економічної людини", згодом інтерес Д. Рікардо, Дж. Міля, І. Бентрама набував значення універсального мотиву, що відтворюється в різних формах завдяки конкуренції [8, с. 50]. Загострення конкурентної боротьби із активізацією процесів глобалізації, а також переходу економіки з однієї фази економічного циклу в іншу, зумовлюють необхідність перегляду та уточнення сутності поняття "економічний інтерес". Це дозволить точно визначити інтереси кожного суб'єкта економічних відносин та у подальшому обґрунтувати механізм їх гармонізації в ході ринкової взаємодії, враховуючи, особливості функціонування вітчизняної економічної системи, оскільки критерієм її ефективності в умовах сьогодення стає реалізація економічних інтересів. Більшість науковців зазначає — основною причиною, яка спонукає до виникнення економічних інтересів є відносини власності, побудовані на принципах економічної вигоди [15; 16; 17] та суспільному поділу праці [18]. Інші науковці стверджують, що економічний інтерес зумовлений діяльністю людини в суспільному виробництві [13; 14]. Зустрічаємо визначення, де економічний інтерес тлумачать як причину, умову, спонукальний мотив та стимул до соціальних дій або господарської діяльності, тобто взаємодії економічних суб'єктів [13; 16; 17; 18; 19; 20], виражену у формі потреби або прояву уваги до економічних благ [15; 21] сформованих виробничими відносинами [14; 20], умовами суспільної та ринкової взаємодії задля отримання користі та вигоди [13; 19] або ж досягнення очікуваної зміни в ході їх реалізації. Деякі науковці вважають, що основною метою економічних інтересів є реалізація економічних відносин [22], взаємодія та саморозвиток економічних суб'єктів [16], отримання прибутку і збереження економічного потенціалу підприємства [19], але більшість наукового світу, формулюючи мету економічного інтересу, акцентує увагу на задоволенні економічних потреб [13; 21; 17; 18; 15; 14; 20].

Отже, економічні інтереси мотивують ринкові відносини щодо задоволення економічних потреб через споживання економічних благ, в ході їх взаємодії із ринковим середовищем, де вони реалізуються внаслідок пев-

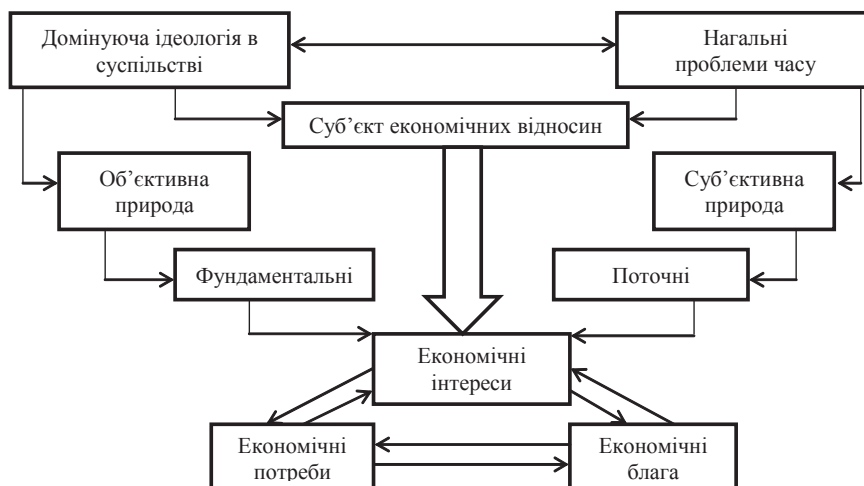

Рис. 1. Генезис інтересу як економічної категорії

Розробка автора.

ної діяльності, саме в цьому і полягає генезис інтересу як економічної категорії (рис. 1). Тому одночасно слід погодитись і з думкою П. Слава, що економічні інтереси уособлюють об'єктивно виникаючі прояви уваги до економічних благ [15], і з твердженням В. Базилевича з приводу того, що у реальній дійсності потреби набувають конкретної форми інтересів [1]. З поглибленням суспільного поділу праці і економічного відособлення спеціалізованих виробників, економічні потреби диверсифікуються відповідно до збільшення кількості носіїв економічних інтересів. При цьому кожен з них переслідує власні економічні інтереси, які може реалізувати через досягнення конкретно сформульованих цілей, вступаючи в економічні відносини. На практиці єдність інтересів досягається завдяки реалізації кожного з них у процесі їх взаємозв'язку, взаємодії та взаємореалізації, формуючи у такий спосіб єдину, складну і динамічну систему, багатовимірну у фазах відтворення, у просторі та часі, у статичності та динаміці.

Досліджуючи економічні інтереси з позицій системного підходу, в якості "входу" в систему реалізації економічних інтересів у виробничій площині необхідно розглядати внутрішню сутність потреб, тоді як "виходом" слід вважати, одержані в результаті ринкової взаємодії, реалізовані на практиці цілі економічних суб'єктів — носіїв економічних інтересів (рис. 2). Сама ж система реалізації економічних інтересів уособлює єдність стійко взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою структурних елементів, які виникають і реалізуються в ході ринкової взаємодії. Зміст та форма останньої визначається множиною факторів впливу і підпорядковується об'єктивним економічним законам та законо-

мірностям. Під виробничою площиною слід розуміти виробничу сферу (галузь), де кожен учасник, відповідно до поставленої мети, виконуючи властиві йому функції, реалізує на практиці своє цільове призначення. Одночасно слід попередити хибне уявлення про статичність процесу формування, трансформації та реалізації економічних інтересів, оскільки вони є суспільною формою прояву, усвідомленим прагненням суб'єктів ринкової взаємодії до задоволення економічних потреб, та зважаючи на різноманітність інструментів, під впливом яких вони розвиваються, цей процес слід вважати явищем динамічним.

Досліджуючи економічні інтереси господарюючих суб'єктів в інформаційній економіці, А.Ф. Гаріфова розглядає їх рівень і динаміку [19]. Тому, враховуючи бачення сучасної економічної науки суті життєвого циклу різних економічних суб'єктів та процесів, слід вважати доцільною адаптацію цього терміну П.А. Славом до економічних інтересів, життєвим циклом яких він називає період часу від зародження до угасання [15].

Еволюція країн на основі соціально орієнтованої та регульованої ринкової економіки породжує проблему узгодження економічних інтересів з метою недопущення їхньої опортуністичної поведінки. З економічної точки зору, термін узгодження визначають як процес взаємної відповідності, зведення до системи, уніфікацію, координування, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності економічних інтересів, процесів та відносин, подолання невиправданих розбіжностей, що виникають та можуть створити уявлення про нерівність становища суб'єктів економічних відносин. Тобто при узгодженні немає односторонньої переваги одного еко-

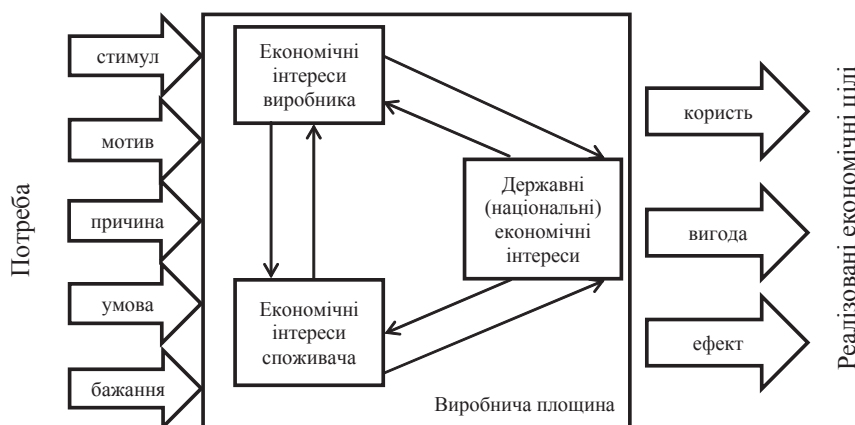

Рис. 2. Система реалізації економічних інтересів у виробничій площині

Розробка автора.

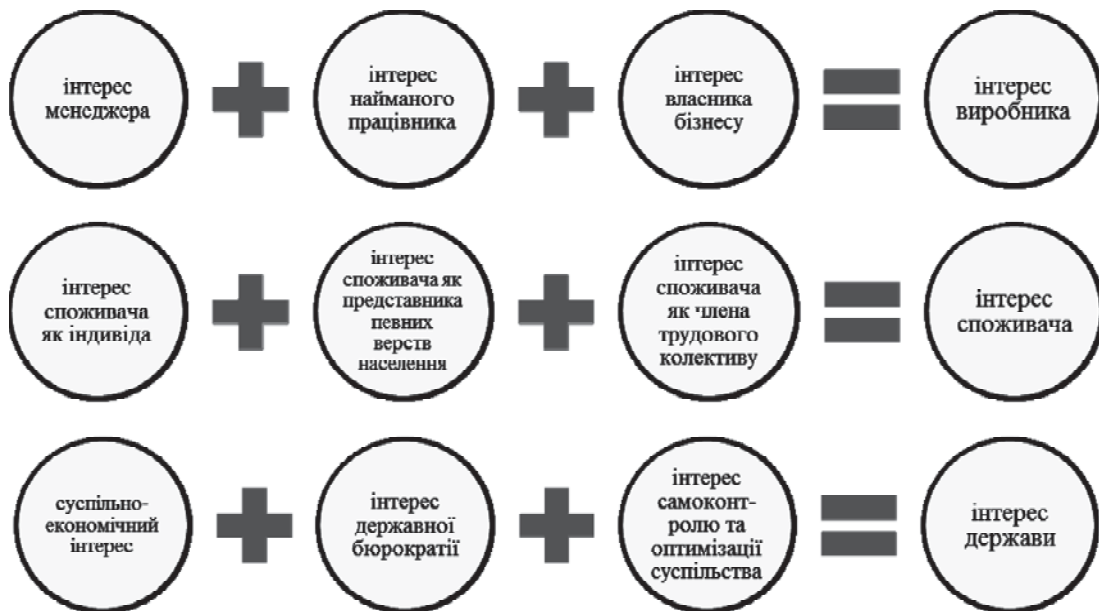

Рис. 3. Алгоритм агрегування економічних інтересів у групи

Розробка автора.

номічного суб'єкта над іншим у сфері задоволення інтересів. Кожен з учасників ринкових відносин задовольняє певну сферу власних інтересів лише взаємодіючи з іншими суб'єктами [26, с. 199—206].

Перші кроки у напрямі розробки наукових підходів до формування самого механізму узгодження економічних інтересів представлено у роботах А. Сміта, К. Вальтуха, А. Маслоу, В. Парето [23; 24; 25]. Основоположниками теорії груп інтересів вважаються американські політологи А. Бенлі та Д. Трумен, які були переконані в тому, що це винятково американський феномен, який є рушієм політичного процесу. Тоді як групи інтересів є характерними для кожної країни, проте їх різноманітність та конфігурація залежить від політичного устрою, типу економічної системи та соціальної структури суспільства країни.

Розроблена німецьким політологом Ульріхом фон Алеманом, типологія груп інтересів відповідно до суспільних сфер діяльності, містить організовані інтереси в економічній сфері, до яких науковець включає підприємницькі об'єднання та споживчі спілки. Оскільки за ринкових умов ведення господарської діяльності держава стає повноправним "гравцем" на ринку, до економічних інтересів виробника та економічних інтересів споживача слід додати ще й економічні інтереси держави, яка одночасно виступає в якості і господарюючого суб'єкта, і споживача, і гаранта національних інтересів.

Групуючи інтереси на макрорівні в економічній сфері, слід брати до уваги базові ознаки групи, а саме: специфіку інтересу, можливість його реалізувати, а також функції, зокрема такі, як артикулювання, тобто перетворення соціальних прагнень, емоцій та очікувань у певні вимоги в тій чи іншій сфері суспільства. Тобто групи інтересів функціонують за необхідності вирішення конкретного завдання, досягнення поставленої цілі, що обумовлює їх взаємодію. Артикулювання інтересів вимагає їх агрегування шляхом узгодження часткових потреб, встановлення між ними певної ієрархії, вироблення на цій основі загальногрупових цілей [27]. Виходячи з припущення Л.Ф. Гаріфовой, що груповий інтерес — це сума однорідних інституційованих інтересів [19], пропонуємо алгоритм агрегування економічних інтересів в групі за принципом узгодження часткових потреб (рис. 3). Відповідно до основних форм прояву груп економічних інтересів на макрорівні є інтереси виробника, інтереси споживача та інтереси держави.

В умовах ринку інтересом, що запускає механізм ринкової взаємодії, є економічний інтерес споживача, що передбачає задоволення економічних потреб через споживання економічних благ, тому його слід вважати рушійною силою економічного розвитку. Саме економічний інтерес споживача спонукає виробника до виробництва певного асортименту продукції належної якості за ціною, що відповідає рівню реального платоспроможного попиту. Прагнучи задовольнити інтерес споживача, виробник змушений інвестувати кошти у впровадження новітніх технологій, оновлення виробничих потужностей, систему управління якістю продукції, людський капітал. Виробник прагнучи реалізувати власні економічні інтереси за умови мінімальних витрат, може коригувати економічні інтереси споживача, здійснюючи вплив на формування його економічних потреб, застосовуючи біхевіористичну концепцію. Досягнення, таким чином, узгодження економічних інтересів споживача і виробника забезпечує реалізацію суспільних інтересів. Складність функцій держави як головної управляючої структури суспільства зумовила багатомірність її інтересів [3, с. 104—109], орієнтованих на вихід економічного зростання на якісно новий рівень та забезпечення, на цій основі, підвищення життєвого рівня населення країни.

Беззаперечно функціонування кожної групи економічних інтересів як особливих структуроутворюючих складових національної економіки — важливе. Проте важливішою є узгоджена взаємодія груп макроекономічних інтересів, бо вона, використовуючи систему формальних та неформальних зв'язків, з метою досягнення максимальної соціальної та економічної ефективності суспільного виробництва, створює матеріальну основу для соціального партнерства, економічної мотивації до праці, національної цілісності. За ринкових умов господарювання саме в такий спосіб досягається єдність груп економічних інтересів. Звідси, узгоджену взаємодію груп економічних інтересів можна простежити на прикладі їх прояву у виробничій площині, де держава, виробники та споживачі є протилежними сторонами ринкових відносин, що переслідують протилежні цілі, тому їх економічні інтереси мають суперечливий характер. Водночас спільним прагненням для усіх груп економічних інтересів є максимізація вигоди за умови мінімізації витрат. Споживач прагне задовольнити свої потреби, отримавши максимум користі від спожитого блага, заплативши за нього низьку ціну. Виробник, навпаки, пе-

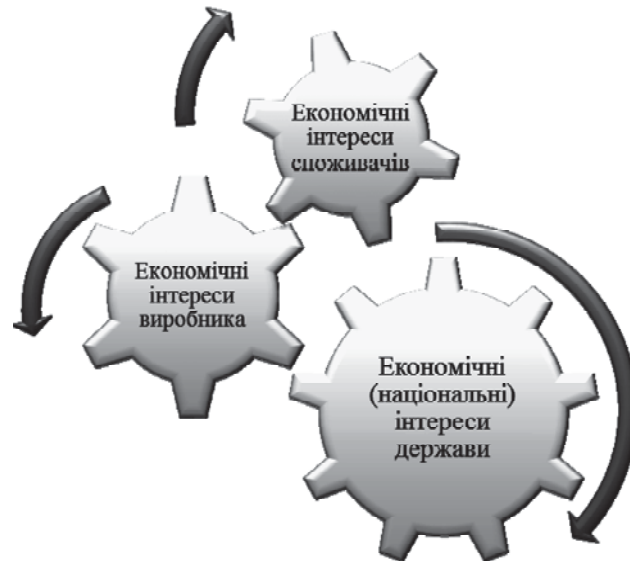

Рис. 4. Механізм узгодженої взаємодії груп економічних інтересів в умовах ринкової економіки

Розробка автора.

реслідує ціль реалізувати продукцію за максимально високою ціною, мінімізувавши витрати на її виробництво. Тому логічно погодитись із висловлюваннями, що узгодження економічних інтересів споживача та виробника відбувається шляхом встановлення ціни рівноваги на ринку вільної, досконалої конкуренції. Саме рівноважна ціна є показником стихійного, тимчасового узгодження протилежних, суперечливих економічних інтересів, а вільний ринок виступає механізмом координації, узгодження економічних інтересів всіх суб'єктів ринкової взаємодії через систему цін [12]. Держава, в особі уряду, попри створення сприятливих умов необхідних для реалізації потреб суспільства, переслідуючи національні економічні інтереси, має задовольнити сукупні потреби, пов'язані з проблемами її безпеки та подальшого розвитку [26, с. 290]. Держава, прагнучи мінімізувати витрати та максимізувати доходи, аби уникнути "проїдання" коштів державного бюджету, витрачаючи їх на соціальну підтримку населення, здебільшого, надає пріоритет економічним інтересам виробників, застосовуючи економічні важелі впливу. Такий підхід забезпечує регулярне надходження коштів у вигляді податкових платежів до державного та місцевих бюджетів, та завдяки підвищенню зайнятості, дозволяє скоротити витрати на соціальні виплати.

Отже, державні економічні інтереси, опосередковуючи, врівноважують діалектичний взаємозв'язок економічних інтересів виробників та споживачів з метою досягнення оптимальності їх узгодження в умовах ринкової економіки. Сам механізм узгодженої взаємодії груп економічних інтересів нагадує годинниковий, для злагодженої роботи якого усі його "комплектуючі", взаємодіючи між собою, рухаються кожен у напрямі досягнення власних цілей (рис. 4), роблячи, тим самим, свій внесок у розвиток національної економіки та її зростання.

Водночас будь-який механізм приводить у дію людина, як носій особистих інтересів, котрі відображають її егоїстичну природу і залежать від особливостей характеру та не завжди співпадають з інтересами розвитку суспільства, тому слід розрізняти індивідуальний та суспільний інтереси. Інтереси персоніфікуються в індивіді [19], який переслідуючи меркантильні цілі, створює загрозу виникнення протиріч як в межах агрегованої групи економічних інтересів, так і між ними, що веде до дисбалансу в роботі механізму узгодженої взаємодії груп економічних інтересів.

Ринкова економіка функціонує за принципом саморегулювання із притаманним їй стихійним узгодженням

інтересів, головним методом впливу на який є стихійне економічне стимулювання. Негативні соціально-економічні наслідки стихійності ринку — неспівпадання економічних інтересів та ступеня їх реалізації, що свідчить про суперечливість системи реалізації економічних інтересів у виробничій площині та веде до конфліктів у суспільстві. Тому для ринкової форми організації суспільного виробництва і реалізації економічних інтересів характерним є зростання їх суперечливості, протилежності, контрасту [12]. Проте економіка як система не може допустити виникнення конфлікту між групами економічних інтересів, оскільки це слугує причиною виникнення криз, що призводить до фінансових втрат. Тому конфлікт завжди намагаються попередити, а за відсутності можливості його уникнути управляють ним, знаючи джерела виникнення, а також причини їх загострення.

Конфлікт інтересів відбувається в результаті зіткнення різних політичних та соціально-економічних інтересів, зумовленого протиріччями щодо етнічної приналежності, розбіжностями в морально-етичних цінностях, відмінностями у суспільному статусі та економічному положенні. Нерідко першопричиною формування конфліктів економічних інтересів може слугувати егоїстична та ренторієнтована поведінка чиновників різного рангу, що є носіями особистих потреб, які не завжди збігаються із суспільними. Використовуючи формальні і неформальні відносини в органах влади, чиновники, нехтуючи суспільними інтересами, сприяють ухваленню владних рішень, в яких зацікавлені неурядові організації, фінансово-промислові групи чи етнічні спільноти. Подібна поведінка свідчить про корупційність чиновників і депутатів та веде до загострення конфліктів між групами економічних інтересів.

Разом з тим, відстоювання та сприяння реалізації інтересів окремих груп не завжди передбачає корупцію, у сучасному суспільстві воно набуло форми лобіювання. Яскравим прикладом такої діяльності є надання податкових пільг окремим підприємствам або галузям, шляхом впливу на всі центри прийняття державних рішень. У випадку, коли переслідуючи мету захисту власних, значно вужчих інтересів, котрі згодом можуть отримати домінуюче значення в їх діяльності, групи інтересів чинять тиск на владні структури, тоді за цим критерієм вони набувають ознак груп тиску. Такий тісний взаємозв'язок зазначених понять слугує причиною їх ототожнення. Так, Гаріфова Л. Ф. визнаючи, що в деяких аспектах ці два поняття або частково, або повністю збігаються, відмежовує поняття групи інтересів

як ширші спільноти людей, що усвідомлюють специфіку своїх інтересів і ставлять завдання їх захистити, констатуючи при цьому, що, і групи інтересів, і групи тиску орієнтовані на однакові напрями та способи впливу [19]. Слід наголосити, що групи тиску, наполюгаючи на врахуванні власних інтересів за допомогою цілеспрямованого впливу на владні структури, не обов'язково ведуть в такий спосіб боротьбу за владу. Шляхтун П. П. зазначає, що поняття групи інтересів вказує взагалі на їх політичний і/або економічний вимір, тоді як поняття групи тиску зазначає лише форму їхньої дії, метод впливу на ті чи інші політичні рішення [27]. Як і поняття групи тиску термін лобі наголошує на методі впливу на політичні рішення, які мають гарантувати економічну вигоду, тоді як поняття групи інтересів вказує на суб'єкти цього впливу. Звідси, поняття груп інтересів не слід вважати синонімом терміна лобі, яке корелюється з такими одноранговими поняттями, як групи тиску, громадські організації, суспільні рухи, латентні політичні сили. Спільним для них усіх є те, що вони є явищем, характерним для будь-якого суспільного ладу та типу економічної системи, яке активізує свою діяльність під впливом певних обставин, надто у кризові періоди. Об'єднуючись довкола спільного інтересу (потреби) вони відкрито декларують свої вимоги, висловлюють претензії, прагнуть мобілізувати якомога ширшу підтримку громадськості та вплинути в такий спосіб на уряд.

Тільки на підставі тимчасової або довготривалої згоди (консенсусу) різних груп інтересів, в тому числі і економічних, можна досягти консолідації суспільства, бо вона передбачає їх об'єднання навколо певної великої ідеї — національної ідеї, як головного інтересу. На кожному історичному етапі розвитку соціально-економічних відносин у системі економічних інтересів можна виділити головний, який становить платформу національної ідеології, оскільки відображає специфіку та економічні проблеми певного етапу функціонування економічної системи, а також визначає теоретичні засади національної свідомості, тому що є основою реальних особистих інтересів та суспільного інтересу загалом.

ВИСНОВКИ

У науковому світі точиться дискусія відносно об'єктивності та суб'єктивності категорії інтерес, але усі думки зводяться до того, що інтереси, як форма вияву потреби властива для кожного учасника суспільно-економічних відносин, мають бути задоволені, тому слугують причиною до суспільних та індивідуальних дій. Критичний аналіз наукових літературних джерел свідчить, що, зважаючи на велику кількість тлумачень категорії економічний інтерес, науковці не дійшли повної згоди щодо сутності цього поняття.

Узагальнення трактувань сутності економічного інтересу дає підстави для висновку, що в ході економічних відносин вони трансформуються в економічні потреби, спонукаючи людей до економічної діяльності задля виробництва економічних благ, що мають їх задовольнити. Тому логічно стверджувати, що хоча економічні інтереси і близькі до економічних потреб, проте не тотожні їм.

Взаємозалежність груп економічних інтересів обумовлює їх співробітництво, бо не задовольнивши економічні інтереси один одного, жодна з груп не може реалізувати власних. Тому, визначення економічних інтересів, їх групування, аналіз, а також реалізацію через узгодження слід вважати сполучною ланкою між різними складовими економічної системи країни.

У ході ринкових відносин між виробниками і споживачами, державою і недержавним сектором мають місце елементи боротьби та співробітництва, тому крім узгодженої ринкової взаємодії можливою її формою є конфлікт груп економічних інтересів. Отже, існують протиріччя, які ринок не може вирішити самостійно.

Тому в узгодженні економічних інтересів важливу роль відіграє економічна політика держави за її застосування саморегулювання економічних інтересів переходить у більш регульовані макроекономічні відносини.

Таким чином, знання закономірностей прояву економічних інтересів дозволить повною мірою визначати тенденції розвитку економічної системи, пояснювати на цій основі реальні факти і процеси соціально-економічного життя, розуміти і передбачати економічні події.

Література:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія [Текст]: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. — 7-ме вид., стер. — К.: Знання-Пресс. — 2008. — 719 с.
2. Философский энциклопедический словарь / [ред. — сост. Е.Ф. Губский и др.]. — М.: ИНФРА, 1997. — 576 с.
3. Шабатько К.В. Поняття, сутність та значення інтересу як державно-управлінської категорії / К.В. Шабатько // Право і безпека. — 2012. — № 4 (46). — С. 104—109.
4. Философский энциклопедический словарь / [сост. Л.Ф. Ильичев и др.]. — М.: Сов. энцикл., 1983. — 840 с.
5. Ракитов А.И. Историческое познание: системно-гносеологический подход / А.И. Ракитов. — М.: Политиздат., 1982. — 303 с.
6. Філософія [Текст]: навч. посібник / [Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.]; за ред. І.Ф. Надольного. — 5-те вид. випр. і доповн. — К.: Вікар, 2005. — 455 с.
7. Тарасенко А.А. Общественные интересы и личность / А.А. Тарасенко, Н.Н. Заренок. — Минск: Наука и техника, 1980. — 151 с.
8. Мартинюк І. Історичні передумови міждисциплінарного дослідження проблеми інтересів / І. Мартинюк // Соціальні виміри суспільства. — Вип. 2 (13). — К.: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 2010. — С. 44—54.
9. Найдьонова В. В. Роль і місце особи в системі соціальних відносин (філософсько-культурологічний аналіз): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / В. В. Найдьонова. — Харків, 1999. — 20 с.
10. Воловик В.І. Філософія історії: монографія / В.І. Воловик. — Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 1997. — 126 с.
11. Муляр В.І. Проблема становлення особистості в системі "індивід-суспільство" (філософсько-культурологічний аналіз): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д філос. наук: спец. 09.00.03 "Соціальна філософія та філософія історії" / В. І. Муляр. — Житомир, 1999. — 32 с.
12. Чорна О.Ю. Узгодження економічних інтересів як підґрунтя забезпечення економічної безпеки підприємства / О.Ю. Чорна, Н.В. Глибокова // Матеріали науково-практичної конференції "Менеджмент: розвиток, теорія та практика", Сєвєродонецьк 15.11—15.12.2013 р. — С. 48.
13. Економічна теорія. Політекономія [Текст]: навч. посібник / [В. М. Семененко, Д. І. Коваленко]; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 360 с.
14. Політична економія [Текст]: консп. лекцій / Г.А. Оганян / за ред. О.Г. Оганян; Міжрегіональна академія управління персоналом. — К.: 2003. — 520 с.
15. Слав П.А. Согласование экономических интересов хозяйствующих субъектов в экономических системах [Текст]: автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.01: разослан 24.01.2012 г. / П.А. Слав; Челябинский госуд. ун-т. — Челябинск: 2012. — 24 с.
16. Основи економічної теорії: політекономічний аспект [Текст]: підруч. для студ. экон. спец. вищ. закл. осв. / [Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Канищенко, А.А. Чухно]; за ред. Г.Н. Климко; ред. В.П. Нестеренко. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Вища школа, 1999. — 743 с.

17. Кукурудза І.І. Актуальні проблеми політичної економіки [Текст]: матеріали до лекцій та семінарів / І.І. Кукурудза. — Черкаси: [б. и.], 2002. — 183 с.

18. Политическая экономика [Текст]: учебник для вузов / В.А. Медведев, Л.И. Абалкин, О.И. Ожерельев. — М.: Политиздат, 1990. — 735 с.

19. Гарифова Л.Ф. Экономические интересы хозяйствующих субъектов в информационной экономике [Рукопись]: дис. ... кан. экон. наук: спец. 08.00.01: защищена 2011 г. / Л.Ф. Гарифова; ФГАОУ ВП Казанский (Привожский) федер. ун-т. — Казань: 2011. — 158 с.

20. Сторшук Б.Д. Економічні інтереси регіону в умовах трансформаційної економіки [Текст]: дис. ... канд. экон. наук: 08.01.01 / Б.Д. Сторшук; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці: 2004. — 227 арк.

21. Електронна енциклопедія. Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Елект. дан. — К.: Вікіпедія. Електронна бібліотека, 2012. — Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Економічні_інтереси

22. Галичинський А.С. Основи економічних знань [Текст]: Навч. посіб. / А.С. Галичинський, П.С. Ещенко. — К.: 1999. — 544 с.

23. Вальтук К.К. Информационная теория стоимости в неравновесных системах / К.К. Вальтук. — М.: Янус-К, 2001. — С. 53.

24. Maslow A. Motivation and personality. Rev. ed. — 1970. — New York: Harper and Row.

25. Pareto Vilfredo Manuel d'economie politique. 1909.

26. Энциклопедичний словник з державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін та ін.]. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.

27. Політологія (теорія та історія політичної науки) / П.П. Шляхтун. — К.: Либідь, 2002. — 576 с.

28. Бутченко Т. І. Соціально-політичне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів: монографія / Т.І. Бутченко. — Запоріжжя: ККС-Альянс, 2011. — 280 с.

29. Кваша С.М. Методологічний базис прийняття суспільних рішень в аграрній політиці / С.М. Кваша // Економіка АПК. — 2014. — № 8. — С. 12—21.

30. Новак А. Як підняти українську економіку: монографія / А. Новак. — Вид. 3-тє, доп. — К.: Гнозис, 2011. — 368 с.

References:

1. Bazylevych, V.D. (2008), *Ekonomichna teoriia. Politekonomiia* [Economic theory. Political Economy], 7th ed, Znannia-Press, Kyiv, Ukraine.

2. Gubskiy, Ye.F. (1997), *Filosofskij jeciklopedicheskij slovar'* [Philosophical Encyclopedic Dictionary], INFRA, Moscow, RF.

3. Shabat'ko, K.V. (2012), "The concept, essence and significance interest as public administration category", *Pravo i bezpeka*, vol. 4 (46), pp. 104—109.

4. Illichyov, L.F. (1983), *Filosofskij jeciklopedicheskij slovar'* [Philosophical Encyclopedic Dictionary], Sov. jencikl., Moscow, SU.

5. Rakitov, A.I. (1982), *Istoricheskoe poznanie: sistemno-gnoseologicheskij podhod* [Historical knowledge: system-epistemological approach], Politizdat., Moscow, SU.

6. Hubers'kyj, L.V. Nadol'nyj, I.F. Andruschenko, V.P. (2005), *Filosofiiia* [Philosophy], 5th ed, Vikar, Kyiv, Ukraine.

7. Tarasenko, A.A. and Zarenok, N.N. (1980), *Obshchestvennyye interesy i lichnost'* [Public interests and the personality], Nauka i tehnika, Minsk, SU.

8. Martyniuk, I. (2010), "Historical preconditions of interdisciplinary investigation a problem of interest", *Sotsial'ni vymiry suspil'stva*, vol. 2 (13), pp. 44—54.

9. Najd'onova, V.V. (1999), "The role and place the person in the social relations (philosophical and cultural analysis)", Ph.D. Thesis, Social philosophy and philosophy of history, Kharkiv Institute of Ecology and Social Protection, Kharkiv, Ukraine.

10. Volovyk, V.I. (1997), *Filosofiiia istorii* [The philosophy of history], ZDIA, Zaporizhzhia, Ukraine.

11. Muliar, V.I. (1999), "The problem of identity formation in "individual and society" (philosophical and cultural analysis)", Ph.D. Thesis, Social philosophy and philosophy of history, Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr, Ukraine.

12. Chorna, O.Yu. and Hlubokova, N.V. (2013), "Harmonization of economic interests as the basis for providing enterprise economic security", *Materialy naukovopraktychnoyi konferentsii* [Proceedings of Conference], Management: rozvytok, teoriya ta praktyka [Management: Development, Theory and Practice], Chidnourayinskyy National University Vladimir Dal, Severodonetsk, Ukraine, p. 48.

13. Semenenko, V.M. and Kovalenko, D.I. (2010), *Ekonomichna teoriia. Politekonomiia* [Economic theory. Political Economy], Tsentru uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

14. Ohanian, H. A. and Ohanian, O.H. (2003), *Politychna ekonomiiia* [The political economy], Mizhrehional'na akademiia upravlinnia personalom, Kyiv, Ukraine.

15. Slav, P.A. (2012), "Matching of economic interests of business entities in economic systems", Ph.D. Thesis, Economic theory, Government University of Chelyabinsk, Chelyabinsk, RF.

16. Klymko, H.N. Nestereneo, V.P. Kanyschenko, L.O. Chukhno, A.A. (1999), *Osnovy ekonomichnoi teorii: politekonomichnyj aspekt* [Fundamentals of economic theory, political economy aspect], 2-nd ed, Vyscha shkola, Kyiv, Ukraine

17. Kukurudza, I. I. (2002), *Aktual'ni problemy politychnoi ekonomiky* [Actual problems of the political economy], Cherkasy, Ukraine.

18. Medvedev, V. A. Abalkin, K. I. Ozherel'yev, O. I. (1990), *Politycheskaya ekonomiiia* [The political economy], Politizdat, Moscow, SU.

19. Garifova, L. F. (2011), "The economic interests of business entities in the information economy", Abstract of Ph.D. dissertation, Economic theory, FGAOU VP Federal University of Kazan, Kazan, RF.

20. Storschuk, B.D. (2004), "The economic interests of the region in conditions of transformation economy", Abstract of Ph.D. dissertation, Economic theory, Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine.

21. E-Encyclopedia. Wikipedia (2012), "E-library", available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>

22. Hal'chyns'kyj, A. S. Eschenko, P. S. (1999), *Osnovy ekonomichnykh znan'* [Basics of economic knowledge], Kyiv, Ukraine.

23. Val'tuh, K. K. (2001), *Informacionnaja teoriia stoimosti v neravnovesnykh sistemah* [Information value theory in nonequilibrium systems], Janus-K, Moscow, RF.

24. Maslow, A. (1970), *Motivation and personality*, Harper and Row, New York, USA.

25. Pareto, V. (1909), *Manuel d'economie politique*, Marcel Giard, Paris, France.

26. Surmin, Yu. P. (2010), *Entsyklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.

27. Shliakhtun, P. P. (2002), *Politolohiia (teoriia ta istoriia politychnoi nauky)* [Political science (theory and history of political science)], Lybid', Kyiv, Ukraine.

28. Butchenko, T. I. (2011), *Sotsial'no-politychne proektuvannia: problema vzaiemozv'iazku suspil'nykh potreb i derzhavnykh interesiv* [Social and political projection: the problem of interconnection social needs and public interests], KKS-Al'ians, Zaporizhzhia, Ukraine

29. Kvasha, S. M. (2014), "Methodological basis the adoption of public decisions in agricultural policy", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 12—21.

30. Novak, A. (2011), *Yak pidnyaty ukrains'ku ekonomiku* [How to increase the Ukrainian economy], 3-rd, ed, Hnozys Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2015 р.